

Lakikirja 250 vuotta

1759 - 2009

Näyttely Eduskunnan kirjastossa, Aurorankatu 6

15.10. - 31.12.2009

Lakikirja 250 vuotta

Vuonna 1759 ilmestyi ensimmäinen painettu suomenkielinen lakikirja. Tänä vuonna tulee siis kuluneeksi 250 vuotta siitä, kun ”Ruotzin Waldacunnan Laki hyväksi luettu ja vastaan otettu Herrain Päivillä vuonna 1734” ilmestyi Turussa. Tässä näyttelyssä käydään läpi suomenkielisen lakikirjan monivaiheista ja värikkästä syntyhistoriaa.

Ensimmäiset lainsuomennokset 1500 - 1600-luvuilla

Ensimmäinen yleisen lain, vuodelta 1442 olevan Kristofferin maanlain, suomennos valmistui 1500-luvun loppupuolella. Kyseessä oli todennäköisesti herra Martin suomennos. Tuosta käsikirjoitetusta lain käännöksestä on säilynyt seitsemän kopiota. Näyttelyssä on esillä asiakirjakopioita Kansalliskirjastossa säilytettävästä ns. Juusteenin koodeksista.

Seuraavaksi maanlain käänsi pohjalainen kirkkoherra Ljungo Tuomaanpoika. Maanlain käännös valmistui vuonna 1601 ja kuningas Kaarle IX antoi painattaa suomennoksesta kaksi koearkkia. Käännöksen painattaminen ei kuitenkaan edennyt kuninkaan kuoltua ja hänen seuraajiensa pitäessä hanketta tarpeettomana. Ljungo Tuomaanpoika suomensi maanlain lisäksi myös Maunu Eerikinpojan kaupunginlain.

1640-luvulla Turun hovioikeuden presidentin, Jöns Kurjen, oletetaan olleen aloitteentekijänä hankkeessa, jonka tavoitteena oli sekä maanlain että kaupunginlain suomentaminen ja painattaminen. Kurjen oletetaan myös saaneen hankkeelleen kuningatar Kristiinan hyväksynnän. Itse suomennustyö annettiin maisteri Abraham Kollaniukselle, joka sai käännöksensä valmiiksi vuonna 1648. Käännösten tarkastamiseen asetettu komitea arvosteli suomennoksia kovasti, ja lopulta käännöstyö annettiin kokonaan uudelleen tehtäväksi kahdelle komitean jäsenistä. Heidän saatuaan oman käännöksensä valmiiksi oli valmiina kaksi lakien suomennosta. Molemmat käännökset jäivät kuitenkin painamatta, ja vain Kollaniuksen käsikirjoitus on säilynyt jälkipolville.

Merkittävää on kuitenkin, että vuonna 1642 ilmestyi kahtenaikin laitoksena painettu Hartvig Speitzin suomentama Kustaa II Adolfin sota-artikkelit, jotka olivat tuon ajan sotaväen rikoslaki. Speitz julkaisi sota-artikkelit omalla kustannuksellaan. Pontimena työlle oli Speitzin halu saattaa suomalaisten sotamiesten tietoon, mitkä olivat silloisen lain mukaan rangaistavia tekoja. Kyseessä oli tavallaan ensimmäinen painettu suomenkielinen erityisalan lakikirja.

Suomen kielen asema 1500 - 1700-luvuilla

1500-luvulla ja vielä 1600-luvun puolella virkamiehetkin osasivat suomea. Ruotsin kieli alkoi kuitenkin pikkuhiljaa voittaa alaa ja virkamiehistö ruotsalaistui. Tämä 1600-luvulla alkanut kehitys kiihtyi 1700-luvulla. Maassa tunnettiin suurta mielipahaa siitä, että oloihin perehtymättömiä ja maan kieltä taitamattomia miehiä nimitettiin virkoihin. Valtiopäivillä tehtiin talonpoikien ja papiston taholta monia aloitteita tilanteen parantamiseksi.

Vuoden 1738 valtiopäivillä talonpojat vaativat, että kaikkien heidän virkamiestensä pitäisi osata suomea. Vastauksessaan kuningas sanoi antaneensa jo aikaisemmin käskyn vuoden 1734 lain ja muidenkin Suomen yhteiselle kansalle tarpeellisten aseusten suomentamisesta. Kuningas lupasi myös ”panna tuomareiksi sekä muiksi virkamiehiksi Suomessa suomen kieltä taitavia miehiä, milloin vain asianhaarat sekä hakijan muu taito ja virkavuodet sen sallivat”. Viimeksi mainitulla lupauksella ei vallitsevissa olosuhteissa kuitenkaan ollut käytännön merkitystä.

Vuoden 1759 lakikirja

Kuninkaan annettua yleisen luvan lain suomentamiseen, ryhtyi lääninsihteeri Samuel Forseen ensimmäisenä kääntämään vuoden 1734 lakia. Forseen teki työn ripeästi, ja käsikirjoitus valmistui jo vuonna 1738. Kuninkaan käskyn mukaan Turun hovioikeuden tulisi tarkastaa käsikirjoitus. Monien vaiheiden jälkeen hovioikeus joutui 1750-luvun alussa toteamaan, ettei se ollut ennättänyt, eikä ennättäisi vastaisuudessaakaan tarkastaa käsikirjoitusta. Hovioikeus esitti kuninkaalle, että joku voisi julkaista käsikirjoituksen yksityisenä laitoksena. Suomenkielisen käännöksen sijasta tuomioistuinten tulisi kuitenkin edelleen käyttää vain säätyjen hyväksymää, ja kuninkaan vahvistamaa, ruotsinkielistä lakia. Kuningas hyväksyi hovioikeuden esityksen, ja näin suomenkielinen lakikirja sai vain epävirallisen aseman.

Forseen ei nähnyt käsikirjoituksensa painamista, eikä hän koskaan saanut työstään minkäänlaista palkkiota. Forseen itse, sen kummemmin kuin hänen poikansa Fredrik isänsä kuoltua, eivät pyynnöistään huolimatta saaneet käsikirjoitusta haltuunsa hovioikeudelta. Hovioikeus ei luovuttanut käsikirjoitusta vedoten tuolloin kesken olevaan tarkastamiseen. Vuosia myöhemmin hovioikeus lopulta luovutti käsikirjoituksen Forseenin vävyille, Erik Johan Paléenille.

Erik Johan Paléenin arvellaan laatineen uuden käsikirjoituksen appi Forseenin käsikirjoituksen pohjalta ottaen huomioon siihen myöhemmin eri tahojen toimesta tehdyt huomautukset. Paléenin tulevan lakikirjan perustana oleva käsikirjoitus on kuitenkin hävinnyt. Sen sijaan Forseenin alkuperäinen käsikirjoitus on tallella Kansalliskirjastossa. Näyttelyssä on tästä käsikirjoituksesta esillä kopioita.

Paléen sai työnsä valmiiksi vuonna 1756, jolloin kuningas myönsi Paléenille 10 vuoden ajaksi erioikeuden painattaa suomenkielistä lakikirjaa. Tukholmassa asuva Paléen siirsi erioikeutensa varakkaalle turkulaiselle hovioikeuden aktuaarille Georg Saloniukselle. Tämä teki sopimuksen kirjanpainaja

Merckellin kanssa lakikirjan painamisesta. Näin lakikirja vihdoin ilmestyi, lähes 20 vuotta Forseenin suomennoksen valmistamisen jälkeen.

Lakikirjan painosmäärä ei ole tiedossa. Eräässä vaiheessa tilauslistoja kerättiin 1000 tilauksen saamiseksi, mutta hanke jäi siinä vaiheessa kesken. Kirjallisuudessa mainitaan painosmäärän olleen pieni. Hinta oli joidenkin tietojen mukaan kuusi kuparitaalaria. Kirjassa on 313 sivua, hakemisto sekä ”Muutamat yhteiset Oijennus nuorat”. Nämä ovat Olaus Petrin tuomarihojeet 1530-luvulta.

Lakikirjanäyttelyä varten Eduskunnan kirjasto on kerännyt tietoa Suomessa vielä jäljellä olevista niteistä. Kirjoja on etsintäkuulutettu mm. kirjaston verkkosivustolla ja lehti-ilmoituksin. Tiedossamme on näyttelyä avattaessa 39 nidettä, joista kymmenen on esillä näyttelyssä. Vuoden 1759 lakikirjojen määrän selvittämistä on tarkoitus jatkaa, ja otamme kiitollisuudella vastaan tietoja nyt kartoituksen ulkopuolelle jääneistä kirjoista.

Vaikka lakikirja ei saanut virallista asemaa, sillä oli kuitenkin suuri merkitys. Oikeudenhakijat, jotka eivät ymmärtäneet ruotsia, saattoivat suomenkielisen lakikirjan avulla saada selkoa lain säännöksistä. Myös virkamiesten työtä suomennos helpotti merkittävästi. Lisäksi se oli tukena ja ohjeena kielellisissä kysymyksissä kun asetuksia ja julistuksia vastaisuudessa suomennettiin.

1800-luvun lakikirjat

Aleksanteri I ilmoitti Porvoon valtiopäivillä hallitsijanvakuutuksessaan vahvistavansa maan uskonnon ja perustuslait, sekä säätyjen että kaikkien maan asukkaiden oikeudet ja velvollisuudet. Vuoden 1734 laki jäi Suomessa voimaan. Ruotsi säilyi maan virallisena kielenä. Suomen kielen heikentynyt asema oli johtanut siihen, että Ruotsin vallan loppuessa kansa oli jakaantunut kahtia: sivistyneeseen ruotsinkieliseen yläluokkaan, johon aateliston lisäksi kuuluivat virkamiehet ja varakkaampi porvaristo sekä suomenkieliseen pääväestöön.

Turun akatemian piirissä oli kuitenkin herännyt suomen kielen ja kirjallisuuden tutkimuksen harrastus ja halu kehittää kieltä kansanvalistustyön tarpeisiin. Fennofilien piireihin kuuluva, huomattava oikeusoppinut Matthias Calonius, julkaisi vuonna 1808 uuden laitoksen suomenkielisestä vuoden 1734 laista. Seuraavat painokset Caloniuksen lakiteoksesta julkaistiin vuosina 1822 ja 1826.

Akatemian piirissä ruvettiin käymään keskustelua myös suomalaisen kulttuurin kehittämisestä ja kansallistunteen herättämisestä. Yliopiston siirryttyä vuonna 1828 Helsinkiin keskustelu jatkui ennen kaikkea yliopiston opiskelijoiden ja nuorten opettajien perustamassa Lauantaiseurassa. Moni seuran jäsenistä oli perustamassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa, jolla tuli olemaan tärkeä osa lakikirjojen julkaisijana.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa oli jo jonkin aikaa pohdittu vuoden 1734 lain uudelleen suomentamista ja julkaisemista. Vuonna 1861 kenraalikuvernööri, kreivi Berg otti seuran yhteyttä lakien suomentamisen tiimoilta. Yhteydenoton seurauksena seura päätti ryhtyä käännöshankkeeseen. Rahoitus järjestyi, kun keisari Aleksanteri II hyväksyi suunnitelman ja myönsi siihen 5000 ruplaa valtion varoista.

Kirkkoherra Gustaf Cannelin teki suomennoksen. Vuosina 1865 ja 1867 ilmestyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemana kaksi pientä lakikirjan koepainosta. Professori Jaakko Forsmanin toimittama merkittävä lakiteos ”Ruotsin Waltakun-

nan Laki. Hyväksytty ja noudatettavaksi otettu Waltiopäivillä vuonna 1734. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka owat woimassa Suomen Suuriruhtinaanmaassa” ilmestyi puolestaan vuonna 1877. Teoksessa oli paitsi lakitekstiä myös vuoden 1875 loppuun mennessä annetut asetukset. Tämä Forsmanin laitos oli ensimmäinen täydellinen suomenkielinen lakikirja. Teos tuli olemaan pohjana lakikirjoille aina 1950-luvulle.

1900-luku ja Suomen laki

Edellisen vuosisadan loppupuolella ja 1900-luvulla aina 1950-luvulle Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi lakikirjaa. Lakikirja ilmestyi kuitenkin epäsäännöllisesti ja sen hinta oli korkea, minkä vuoksi syntyi tarve uudistaa lakikirjaa. Tehtävään ryhtyi Suomen Lakimiesliitto solmittuaan vuonna 1954 lakikirjan toimittamista koskevan sopimuksen oikeusministeriön kanssa. Uusi lakikirja ilmestyi kahtena osana: yleisen ja julkisen oikeuden osat, jotka julkaistiin vuorovuosina. Vuonna 1955 ilmestyi ensimmäinen Suomen laki I -teos ja ensimmäinen Suomen laki II -teos ilmestyi puolestaan vuonna 1956. Uuden lakikirjan aiheenmukainen systematiikka poikkesi täysin aikaisemmista, kronologisesti järjestetyistä lakikirjoista. Suomen laki -teosten julkaisemiseen päättyi vuoden 1734 lain pohjalle laadittujen lakikirjojen ilmestyminen.

2000-luku ja sähköistyvä lakikirja

Lakikirjan ja säädösten osalta 1900-luvun loppua ja 2000-lukua leimaa sähköisten palvelujen erittäin nopea kehitys. Suomen Laki -teoksesta on julkaistu CD-rom-versio vuodesta 1995, ja palvelua on ylläpidetty verkkoversiona vuodesta 1996. Sekä maksuton Finlex-palvelu että useat kaupalliset palvelut tarjoavat lainsäädännön lisäksi esimerkiksi oikeuskäytäntöä ja lain esitöitä saman liittymän kautta. Kaupallisiin oikeudellisiin palveluihin on sisällytetty myös erilaisia lisäpalveluja, kuten lakikommentaareja ja oikeudellisia uutisia.

Painettujen lakikirjojen osalta Suomen Laki -teos muuttui kolmiosaiseksi vuonna 2006. Suomen Laki -teos sai uuden kilpailijan kun Edita Publishing Oy vuonna 2008 toi markkinoille Lakikirja-nimisen teoksensa. Editan Lakikirja-teokseen sisällytettujen lakien muutoksia voi seurata sähköisessä Edilex-palvelussa.

Tervetuloa

tutustumaan aiheesta kertovaan näyttelyyn

Eduskunnan kirjastossa.

Esittelemme mielellämme näyttelyä myös ryhmille.

Erika Bergström
puh. (09) 432 3402

Mirja Pakarinen
puh. (09) 432 3434

Näyttelytyöryhmä:
Mirja Pakarinen, Erika Bergström,
Hilppa Haukka, Juhani Lomu, Heikki Rajala, Anne Schwartz
ja Tiina Tuukkanen